

Ut av edderkoppnettet med to tomme hender: Kvinners møte med hjelpetjenestene etter vold i nære relasjoner i samiske samfunn

Authors: Berit Dahle Thorslund & Mona Anita Kiil

Affiliation: UiT, Norges arktiske universitet, og Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS), Norge

Contact corresponding author: Berit Dahle Thorslund, Berit.D.Thorslund@uit.no

Sammendrag

Temaet er voldsutsatte kvinner fra nordsamiske områder og deres møte med offentlige hjelpetjenester som krisesentre, politiet og arbeids- og velferdsforvaltningen (Nav). Prosjektets målsetting var å få kvinnenes fortellinger om endringen de gjorde gjennom å bryte med sin voldelige partner for så å reetablere seg i en ny livshverdag. I prosessen med å endre sin livssituasjon, uten sin voldelige partner, opplevde kvinnene det de beskrev som en dobbeltydmykelse, spesielt i møte med Nav. Det handler om skam og skyldfølelse for å ha vært utsatt for vold, om taushetskulturen i de samiske samfunn der en holder familierelaterte hendelser innad i slekta, og om risikoen for å bli utfrysnet fra eget nettverk dersom kvinnen, som i utgangspunktet skal være «sterk», forlater sin mann. Det handler også om arven det samiske folket har med seg fra fornorskningstiden. I møter med Nav opplevde kvinnene liten anerkjennelse, og at de derfor ikke fikk innvilget tilstrekkelig hjelp. Da hjelpen ble avgrenset til arbeidsretting og ikke inkluderte kvinnenes reelle behov, ga møtene deres med Nav inntrykk av at tjenesten

©2022 Berit Dahle Thorslund & Mona Anita Kiil. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to share their work (copy, distribute, transmit) and to adapt it, under the condition that the authors are given credit, that the work is not used for commercial purposes, and that in the event of reuse or distribution, the terms of this license are made clear.

Citation: Thorslund, B. D. & Kiil, M. A. (2022). Ut av edderkoppnettet med to tomme hender: Kvinners møte med hjelpetjenestene etter vold i nære relasjoner i samiske samfunn. *Forskning og Forandring, Special issue: Marginaliserte former for vold og forandring*, 5(1), 46–63. <https://doi.org/10.23865/fof.v5.3812>

oppretholdt en form for strukturell makt. Dette kan gjenkjennes i undertrykkelsen samiske personer har måttet forholde seg til historisk sett.

Nøkkelord

Kjønn, etnisitet, kultur, makt, forandring

Abstract

Can domestic violence in Sami communities lead to a double humiliation when facing the public welfare system?

This article deals with women from northern Sami areas in Norway who have been exposed to domestic violence. We seek to address the significance of recognition and respect when these women, in need of help are confronting various public services. When meeting with Nav (the Norwegian Labour and Welfare Administration), the women in this study, now separated from a violent partner, experienced double humiliation in the process of re-establishing their lives. This humiliation was connected with the shame and guilt of having been exposed to domestic violence, with Sami cultural codes about keeping things in the family, and with the risk of being excluded from your own network if you left your partner, despite the Sami value attached to being «strong». Furthermore, this sense of humiliation is connected with the historical legacy of the Sami people from the cultural assimilation process in Norway, and how this influences their relationship with NAV. The women experienced little recognition of their current situation and needs, and a lack of help other than that related to employment. Their encounter with NAV, therefore, gave the impression of a service which reproduces the asymmetrical power structure and oppression that the Sami people have had to deal with historically.

Keywords

Gender, ethnicity, culture, power, change

Innledning

Alt i meg var et mørkt, svart hull da jeg kom til krisesenteret, jeg så ingen løsninger for meg og barnet mitt fremover. (Bente, 24 år)

Vold i nære relasjoner er kriminelle handlinger som inkluderer enhver bruk av fysisk, psykisk, økonomisk eller seksuell vold som er forbudt i den norske straffeloven, og som i ytterste konsekvens kan være livstruende (Alsaker, 2014, s. 270–286). Det å leve i konstant frykt for eget eller sine barns liv er fysisk, psykisk og sosialt nedbrytende og utgjør et omfattende samfunns- og folkehelseproblem som er likestillingsutfordrende. Offentlige myndigheter har derfor gjennom nasjonale handlingsplaner (Prop. 12 S (2016–2017)) fokus på at vold i nære relasjoner skal synliggjøres og forebygges. I samiske samfunn har vold i nære relasjoner i økende grad blitt et satsningsområde fra Justis- og beredskapsdepartementet, synliggjort gjennom handlingsplanen *Frihet fra vold (2021–2021)* (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021, s. 18–21).

En omfangsundersøkelse viser at 49 prosent av samiske kvinner rapporterer om fysisk, psykisk og seksuell vold, mens 39 prosent av kvinner fra samme område med

ikke-samisk bakgrunn rapporterer om det samme (Justis- og beredsskapsdepartementet, 2021, s. 21). Alle de seks kvinnene som deltok i denne studien, hadde etter brudd med sine partnere behov for beskyttelse både for seg selv og sine barn samt behov for et midlertidig trygt bosted. Et sentralt tema var om kvinnene i kontakt med hjelpetjenestene erfarte å få nødvendig støtte og praktisk og økonomisk hjelp i prosessen med å reetablere seg med sine barn. Det å bli trodd er sentralt både for å kunne støtte den enkelte, men også som en del av det kvinnepolitiske arbeidet med å synliggjøre vold mot kvinner som samfunnsmessig fenomen (Jonassen & Skogøy, 2010, s. 32).

Artikkelens formål er å analysere de utfordringer som samiske kvinner utsatt for vold i nære relasjoner kan møte i kontakt med kommunale hjelpetjenester. Samiske kvinner kommer tradisjonelt sett fra en taushetskultur, noe som innebærer at en holder problematiske ting innad i familien (Øverli et al., 2017, s. 75–88). I kontakt med hjelpetjenestene brytes taushetskulturen, og kvinnene kan oppleve en form for strukturell vold gjennom manglende anerkjennelse, imøtekommelse og nødvendig hjelp. På denne måten kan kvinnes helingsprosess og reetableringsfase forlenges.

Vi ønsker også å synliggjøre hvordan semistrukturerte dybdesamtaler med fokus på det vi forstår som *empatisk åpenhet* som metodisk inntak, kan bidra til å skape forandringer i kvinnes reetableringsprosess og på denne måten være et bidrag til kunnskapsutvikling om forståelse av vold i nære relasjoner i samiske samfunn. Empatisk åpenhet kan forstås som en dialogisk tilnærming til komplekse problemstillinger, der en tar seg tid til å lytte og tar inn over seg hele livshistorien og ikke snevrer den inn til å handle om praktikaliteter i hjelpeprosessen.

Spørsmålene som drøftes i artikkelen er:

Hvordan opplever kvinner fra nordsamiske områder som har brutt med sin voldelige partner møtet med lokale hjelpetjenester som politi, krisesenter og Nav?

Hvordan påvirket kvinnes deltakelse i denne studien deres vei mot frihet fra vold og reetablering av eget liv?

De lokale hjelpetjenestenes rolle

Ulike deler av kommunenes hjelpetjenester, som blant annet politi, krisesenter og Nav, skal bidra med koordinert tverrfaglig samarbeid for personer utsatt for vold i nære relasjoner. Politiet har ansvar for forebygging og straffesaksbehandling, og politiets familievoldskoordinatorer har en sentral rolle knyttet til vold i nære relasjoner (Aas, 2014, s. 14). Voldsutsatte skal følges opp, og politiet skal vurdere iverksetting av ulike beskyttelsestiltak som voldsalarmer og besøksforbud, og i mer alvorlige voldstilfeller skjerming av personopplysninger (NKVTS, 2004).

Lov om kommunale krisesentertilbud (Krisesenterlova, 2009) trådte i kraft i 2010 og skal sikre et godt og helhetlig krisesentertilbud til kvinner, menn og barn som utsettes for vold eller trusler om vold i nære relasjoner. Krisesenterloven forplikter

kommunene til å bidra til at personer utsatt for vold i nære relasjoner får et individuelt tilrettelagt og helhetlig tilbud gjennom samarbeid og samordning av tjenester (Bliksvær et al., 2019). Under opphold på et krisesenter fokuseres det først og fremst på sikkerhet; en skal bli tilbudt overnatting i en tidsbegrenset periode og få nødvendig støtte og praktisk hjelp, som å kontakte andre deler av hjelpetjenestene. Boligsituasjonen er ofte avgjørende for hvorvidt en søker hjelp ved et krisesenter, og boligbehovet handler vanligvis om økonomiske ressurser eller nettverk for å kunne klare seg på egen hånd på boligmarkedet (Jonassen & Skogøy, 2010, s. 70).

Formålet med lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen (Sosialtjenesteloven, 2009, § 1) er å bedre levekårene for vanskeligstilte personer, bidra til sosial og økonomisk trygghet og bidra til selvhjelp slik at den enkelte gis mulighet til å leve og bo selvstendig. Vanskeligstilte i denne sammenheng er kvinner som i inntil flere tiår har vært utsatt for vold i nære relasjoner med påfølgende psykisk og fysisk utmattelse, og som er i en livsfase der de har mindre ressurser enn vanlig. Derfor må Nav-veilederne ha kunnskap om økonomisk vold og kjenne til at voldsutsatte kan nektes tilgang til egen eller felles bankkonto, forhindres fra å jobbe, eller trues til å signere på lån slik at den voldsutsatte blir sittende med stor gjeld. Veilederne kan innvilge økonomisk sosialhjelp i en overgangsfase, gjøre vedtak om veiledning og gi informasjon om andre relevante trygdeytelser eller program som kan være til hjelp i en overgangsperiode. Veilederne bør være spesielt oppmerksomme på vold i nære relasjoner fordi ettervirkningen av vold skaper store helsemessige konsekvenser som kan påvirke muligheten for arbeid. Personer som har brutt ut av et voldelig forhold kan være i en særstilling, med akutt behov for hjelp til basale livsnødvendigheter (Nav, 2021).

Det har vært lite forskning på vold i nære relasjoner i samiske samfunn, og forskningen domineres av majoritetserfaringer. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) sin rapport «*Om du tør å spørre, tør folk å svare*» er et unntak, og viser til hjelpeapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn (Øverli et al., 2017). En antologi fra 2019 viser til voldens fenomen, årsaker og konsekvenser samt til kunnskap om hvordan volden håndteres i tjeneste- og rettsapparatet ut fra behov om økt samarbeid og samordning av tilbudene. Fagpersoner må bli tryggere på å snakke om vold og overgrep samt øke kunnskapen om ulike symptomer og signaler som kan bidra til å avdekke vold, og samtidig tilegne seg kultursensitivitet og evne til å reflektere over egen maktposisjon i møte med ulike personer (Øverli & Bergman, 2019, s. 145). Krisesentersekretariatet og Likestillings- og diskrimineringsombudet gjennomførte i 2019 den årlige kampanjen «*Taushet tar liv*», som handler om kommunenes fokus på arbeid og tilbud til personer utsatt for vold i nære relasjoner. Det viste seg at 37 prosent av alle kommuner sjelden eller aldri diskuterer temaet i politiske fora (Krisesentersekretariatet, 2019, s. 3). Nåværende kunnskapsstatus viser at det på landsbasis i svært liten grad eksisterer et formalisert samarbeid mellom Nav og de andre kommunale hjelpetjenestene. Det er lite forskning på krisesentertilbudet sett fra tjenestemottakernes ståsted, og økt kunnskap fra et brukerperspektiv anbefales

(Bliksvær et al., 2019, s. 10–48). Alle kommuner er oppfordret til å utarbeide en kommunal eller interkommunal handlingsplan mot vold i nære relasjoner. Hensikten er økt fokus på vold og overgrep både for å gi et tilrettelagt offentlig tilbud, samt å styrke kunnskapsnivået hos ansatte i kommunene og videreutvikle samarbeid mellom faggrupper, sektorer og forvaltningsnivå (Bufdir, 2018). Med bakgrunn i disse anbefalingene ble det i 2019 gjennomført en undersøkelse om hvorvidt kommunene fulgte anbefalingen. Kun 40 prosent av landets kommuner hadde en handlingsplan mot vold i nære relasjoner (Sandmoe & Nymoene, 2019, s. 11–19). Da vi i februar 2022 foretok et enkelt nettsøk i 17 finnmarkskommuner, fremkom det at bare to kommuner har vedtatt handlingsplan mot vold og overgrep i perioden 2017–2025. Åtte kommuner har informasjon om nettstedet *Din utvei* lett tilgjengelig, og flere kommuner har annen tilleggsinformasjon om temaet. Fire av kommunene har ikke noe informasjon om temaet.

Samiske samfunn, kjønn og vold

Samene som urfolk er bosatt i Norge, Sverige, Finland og Russland, og i Norge er en stor del av samene bosatt i Finnmark fylke (Øverli & Bergman, 2019, s. 143–162). Samiske samfunn omhandler ikke et konkret geografisk område, men norsk og samisk dreier seg om tilhørighet i et kulturelt felleskap, og en knytter ofte samisk etnisitet og identitet til tradisjoner og kulturelle symboler (Bongo, 2012, s. 33; Øverli et al., 2017). Et tiltak som den norske staten gjennomførte som en del av fornorskningspolitikken/assimilasjonen, var opprettelse av flere internatskoler i Finnmark. Dette var sentralt i koloniseringshistorien i de nordiske landene, og det finnes lite forskning om vold, seksuelle overgrep og andre traumatiske erfaringer som samiske elever opplevde i disse institusjonene under fornorskningen (Øverli et al., 2017, s. 31). Fornorskningspolitikken kan være en årsak til at mange samer har lav tillit til storsamfunnet og de offentlige tjenestene, og den kan også ha bidratt til taushet og tabu rundt temaer som vold og overgrep. Mange samer møter på ulike barrierer i kontakt med offentlige hjelpetjenester, som at det ikke alltid tas hensyn til språk, eller at for eksempel reindriftssamenes organisering av sin livshverdag ikke har et klart skille mellom arbeid og fritid (Justis- og beredsskapsdepartementet, 2021, s. 60; Thorslund, 2013, s. 108). Forståelsen kan ses i lys av begrepene livsverden og systemverden, der livsverden ifølge Habermas er den enkeltes subjektive verden som inkluderer normer og verdier skapt gjennom deltakelse i bestemte samfunn og kulturer (Andresen, 2000). Livsverden forstås som et sub-system som definerer systemverdens kontinuitet, og systemverden forankres til livsverden slik at begge blir gjensidig avhengig av hverandre. Systemverden er organisert med en overordnet struktur bygd opp av lover og regler som styrer møter mellom mennesker (Habermas, 1999, s. 73–74). Noen av deltakerne i studien hadde tilknytning til reindriften, som er organisert i *siidaer*¹ med sosiale bånd som har betydning

1 Siida: En gruppe av driftsenheter som driver reindrift i samarbeid (Reindriftsforvaltningen, 06.11.2003)

rundt retter og plikter innad i familiestrukturen. Slik familiestruktur kan være et hinder for å fortelle andre mennesker om vold i nære relasjoner, fordi det å utsettes for vold oppfattes som en motsetning til det nordsamiske begrepet *birget*,² det å være sterk og mestre egne utfordringer, noe som tradisjonelt har vært en bærende verdi i samiske samfunn, og kanskje spesielt for og blant kvinner.

Krisesentrene er generelt sett lite oppmerksomme på særskilte utfordringer rundt den samiske befolkningen. Det er ikke fokus på kompleksiteten til de ulike samiske språkområder, og svært få av de ansatte har refleksjoner rundt samiske forhold (Bliksvær et al., 2019, s. 9). For å endre på dette er det i ny nasjonal handlingsplan mot vold fremhevet et behov for å tilby informasjon på samisk språk i hele landet samt kompetanseutvikling om hvordan krisesentertilbudene kan møte voldsutsatte med samisk bakgrunn (Justis- og beredsskapsdepartementet, 2021, s. 60). Vi anser også at vår forskning er et bidrag til å fremme ny forståelse for temaet i samiske samfunn.

Metodisk valg og etikk

For å komme i kontakt med kvinner utsatt for vold i nære relasjoner, ble det sendt skriftlig informasjon om prosjektet til krisesentrene og politiets familievoldskoordinatorer i Finnmark, som videreformidlet dette til aktuelle deltakere. Kvinnene vi snakket med var i alderen 24–60 år, bosatt i Finnmark. Alle var mødre og yrkesaktive på samtaletidspunktet.

For å svare på forskningsspørsmålene valgte vi en kvalitativ tilnærming med dybdesamtaler. Vi benyttet en tematisk samtaleguide for å få kunnskap om kvinnenes erfaringer med ulike hjelpetjenester i deres prosess med å forandre egen livssituasjon. Temaene var: *Erfaringer med krisesentrene og offentlige hjelpetjenester samt kvinnenes refleksjoner over hva de mener de trenger for å sikre en trygg livssituasjon fremover*. En fenomenologisk, hermeneutisk tilnærming ble et utgangspunkt for å forstå betydningen av vold i nære relasjoner knyttet til kvinnenes opplevelser og mening sett fra deres perspektiv (Malterud, 2003, s. 31). Fenomenologien handler om menneskelige erfaringer, der en både ønsker å forstå sosiale fenomener og den virkelige virkeligheten mennesker oppfatter (Kvale & Brinkmann, 2019, s. 45). Dette er sentralt i denne studien, og gjennom hermeneutikken, som er læren om fortolkning av tekst, kan nye tanker oppstå både hos deltakerne og forskerne. Vi ønsket både å gripe kvinnenes erfaringer og å begripe hvordan og hva kvinnene valgte å presentere for oss som sin livsfortelling. Det igjen fordret at vi som forskere fortolket det transskriberte samtalematerialet basert på deres fortellinger inn i en sammenheng (Solvoll & Lindseth, 2015, s. 299–306). Detaljerte fortellinger om redsel, makt og uforutsigbarhet der kvinnene ikke fikk ta egne valg i livet, var sterke øyeblikk. Kvinnenes lidelser berørte oss som forskere på en slik måte at temaet ga ny bevissthet rundt det å være fanget inn i en

2 *Birget* handler både om å konkurrere med andre, men også om å utfordre seg selv og klare seg økonomisk og sosialt. Her blir selvstendighet sentralt (Boine, 2005).

altoppslukende maktesløshet. Samtidig bidro samtaleprosessene, med en lyttende tilnærming og betryggende respons, til at kvinnene opplevde seg respektert og støttet og på den måten fikk øye på en ny dimensjon som bekreftet at deres valg om å forlate voldsutøveren hadde vært riktig. Selv om prosjektet ikke i utgangspunktet var fundert i brukermedvirkning, utviklet det seg på en dynamisk måte som kan forstås som en type deltakende forskning. Kvinnene erfarte at da de først hadde startet prosessen med å dele sine livserfaringer, fikk de økt behov for å «få ut» sine fortellinger og bearbeide disse. En informant sa: *«Jeg skulle ønske at jeg hadde turt å fortelle dette til noen for mange, mange år siden ...»*

To-tre uker etter første samtale ble fortolkninger av samtalene presentert til deltakerne gjennom telefonsamtaler. Dette for å sikre at fortolkningen var i tråd med kvinnenes fortellinger. Deltakernes prosess med å forandre eget liv var et sentralt tema i studien, og det ble gjennomført oppfølgende samtaler med fire kvinner ett og et halvt år etter første samtale. På denne måten fikk vi innsikt i hvordan den enkeltes reetableringsprosess hadde vært, samtidig som det ga oss informasjon om deres nye livssituasjon. Vårt sosialfaglige og antropologiske ståsted og innsikt i temaet viste at god praktisk erfaring med å samtale med personer i spesielt sårbare situasjoner var uvurderlig. Begge forskere har inngående kjennskap og også egen identitet knyttet til samisk kultur, spesielt den sjøsamiske, som er sterkt til stede i Nord-Norge. Vi ga deltakerne tid og rom til å sette ord på egne opplevelser, samtidig som de gjennom oppfølgende spørsmål kunne reflektere aktivt over hvordan volden hadde utviklet seg. Vi benyttet en form for refleksiv forskning, som handler om å være undrende rundt relasjonen til hver og en deltaker, knyttet til deres situasjon, med vekt på empati og forståelse (Lindseth, 2021, s. 151). Materialet inneholder få deltakere, men samtalene ga mulighet for å få dypere innsikt i deltakernes fortellinger (Dalland, 2020, s. 76).

Presentasjon av deltakerne

Kvinnene hadde levd med sine partnere fra i alt fire til noen og tretti år, og fem av dem har felles barn med sin partner. Alle hadde erfart ulik grad av psykisk og fysisk vold, som kontroll, sjikane, slag, spark, kvelertak, voldtekt og straff. Fire kvinner hadde vært utsatt for seksuell vold, som både kan utøves fysisk og psykisk og inkluderer alle handlinger rettet inn mot en persons seksualitet, som skader, skremmer eller krenker gjennom smerter (Hjemdahl, 2014, s. 19–35; Isdal, 2016; Lillevik et al., 2019). Kvinnene ble utsatt for materiell og økonomisk vold gjennom å fratras betydningsfulle eiendeler samt påført økonomiske kostnader uten eget samtykke, som å miste retten til kontroll over egen økonomi (Isdal, 2016, s. 47). De var også utsatt for dobbeltydmykelse både gjennom at følelsen av skam er sterkt til stede for voldsutsatte og fordi samer ofte føler på skam fordi de er urfolk (Eriksen, 2020, s. 136). Kvinnene hadde holdt volden skjult i mange år, da det i samiske samfunn ikke er legitimt å fortelle andre om vold. Selv om ikke alle partnerne til kvinnene definerte seg som samiske, var de like fullt en del av det samiske samfunnet. Dette bånd og slektskapsrelasjoner kan medføre inhabilitet

og vegring, samtidig som en opprettholder en kultur om at «det som ikke nevnes, eksisterer ikke» (Henriksen, 2013, s. 75). Dermed kan risikoen for nye voldshandlinger øke.

Fem kvinner som i forkant var blitt «satt i husarrest» av sine partnere, opplevde seg så utrygge at de kontaktet krisesenter eller politiet. To kvinner flyktet til krisesenteret om natta med sine barn. En tredje deltaker planla reisen til krisesenteret for seg og et av sine barn etter flere telefonsamtaler med krisesenteret. Den fjerde deltakeren fikk pålegg av politiet og barnevernet om å reise til krisesenteret, da mannens voldshandlinger skremte barna. Femte deltaker hadde tidligere bodd rundt tre måneder ved et krisesenter med sine barn. I nåværende situasjon utøvde faren til hennes yngste barn vold som eskalerte til voldtektsforsøk, og kvinnen kontaktet politiets familievoldskordinator. Den sjettede kvinnen kontaktet politiet etter at mannen hadde utsatt henne og barna for alvorlige trusler. Politiet beslagla mannens våpen, anmeldte han og anmodet henne om å kontakte politiets familievoldskordinator.

Etikk

Studien er godkjent av Norsk senter for forskningsdata AS (NSD). Vold i nære relasjoner er et sensitivt tema som kan være re-traumatiserende å snakke om. Dette fordret at vi som forskere søkte en tilnærming preget av gjennomgående respekt for kvinnes egen integritet (Kvale & Brinkmann, 2019, s. 35), samtidig med aktive refleksjoner rundt egen relasjonskompetanse og kommunikasjonsform. Vi ga hver deltaker tid til å tenke over hvor mye og hvordan den enkelte ønsket å fortelle sin historie og la til rette for å møte deltakerne på en tillitsskapende måte. Hver og en ble behandlet i samsvar med høye standarder for etisk praksis, slik at kvinnene eller deres historie ikke har blitt utnyttet (Aadland, 2018, s. 33).

Analyse

Samtaledataene ble tatt opp i lydform og transkribert av førsteforfatter som individuelle caser. Systematisering av dataene var et godt inntak for å identifisere meningsbærende enheter som kunne løftes fram som funn (Malterud, 2003). Prosessen med å systematisere og organisere empirien i meningsbærende enheter for tolking av data, gjorde at vi fant flere hovedkategorier som var sammenfallende hos deltakerne. Hovedkategoriene som framkom, ble utgangspunkt for analysearbeid og diskusjoner. Temaene vi avdekket var: (1) *Edderkoppnett*, (2) *To tomme hender*, og (3) *Fra håpløshet til forandring*.

Funn

Deltakerne var blitt truet på ulike måter: med skytevåpen, gjennom voldtekt/voldtektsforsøk, alvorlig fysisk og psykisk vold, økonomisk vold, eller ved isolasjon og satt i «husarrest». Før kvinnene kontaktet hjelpetjenestene, hadde de liten eller ingen erfaring med å sette ord på egne opplevelser eller innsikt i hvilken type hjelp de kunne

forvente. De fleste hadde enten vært tause eller hatt store vansker med å uttrykke seg om den massive volden de opplevde. Dette kan beskrives som «Taushet og tilhørighet», som gjenkjennes i taushetskulturen deltakerne bar med seg sett i sammenheng med sin kulturelle tilhørighet. Kvinnene påpekte at volden var av slikt omfang at det var vanskelig for andre å forstå. Som en del av voldshandlingene ble alle deltakerne utsatt for økonomisk vold. Dette er en del av «voldens pris», og som Haaheim (2014) påpeker tar det mange år å reetablere seg og få orden på økonomien. Deltakerne møtte også store utfordringer med å forandre egen livshverdag. «Forandringens utfordring» handlet om møter med hjelpetjenester som ikke imøtekom eller anerkjente kvinnenes situasjon.

Edderkoppnett

Frida var i slutten av tenårene da hun innledet forholdet til sin partner. De første årene forstod hun ikke at mannens direkte og indirekte trusler mot henne, samtidig som hun ble degradert gjennom ydmykende atferd, handlet om fysisk og psykisk vold. Frida sa: *De første årene av vårt 23 år lange samboerforhold rakk det han daglig ned på meg og min familie. Jeg mistet nesten kontakten med mine foreldre og søsken. En gang pappa hadde bursdag sa jeg at jeg var lei meg, og at det var dårlig at vi ikke kunne dra. Han sa: Du kan bare dra. Måten han sa det på var en indikator på at dersom jeg dro ville han lage bråk, kjeft, rope, kalle meg ludder, hore og idiot. Jeg lot være å dra. Hele livssituasjonen var hemmelig, ingen fikk vite hvordan jeg hadde det.* Frida følte seg alene, isolert og fanget inn i det hun opplevde og beskrev som et edderkoppnett hun ikke kom seg ut av. Hun snakket om hvordan det er å bli utsatt for trusler, kontroll, makt og krenkelse. Direkte trusler kan være vel så effektive styringsformer som fysisk vold. Det å bli utsatt for kontroll i den hensikt at utøveren krever kontroll over den andres liv, øker nivået av psykiske helseproblemer (Isdal, 2016; Thoresen & Hjemdal, 2014).

Sammenfallende erfaringer kom til uttrykk i Sivs fortelling: *Han fikk ofte sinneutbrudd og gikk fysisk til angrep på meg. En av de gangene jeg var gravid, sparket han meg så hardt i magen at jeg aborterte.* Daglig vold samt ektemannens og hans foreldres nedvurdering av henne og hennes familie fordi hun kom fra det som av dem ble sett på som «feil slekt», var fysisk og mentalt utmattende for Siv. I tillegg til at hun var fullt yrkesaktiv, følte hun seg fanget i en hverdag med hovedansvar for hjem og hushold, selv når mannen var hjemmeværende. Det samiske samfunnets organisering innebærer ofte at kvinner tar seg av barn, hushold og administrering, noe som medfører at kvinnene oppfattes som sterke (Krumlinde, 2009). Sivs svigerforeldre bygget opp om mannens krav ved å kritisere henne for ikke å «ta seg godt nok» av mannen. Siv fortalte ikke sitt nettverk om sin hverdag. Forståelsen kan relateres til risikoen for å bli fryst ut av det samiske samfunnet hvis kvinnen forlater mannen, ved at en mister støtte og hjelp fra familie og nettverk (Krumlinde, 2009). Etter mange år med en presset livssituasjon og stort ansvar kom Siv i stor krise, og sa: *Jeg kunne ikke fortelle til folk at jeg ble tråkket på, jeg brøt sammen. Jeg følte meg svak, det kunne jeg ikke tillate meg, jeg måtte være sterk*

og ikke vise til noen. Til slutt begynte jeg å glemme. Det føltes som et enormt tap for meg. Jeg strevde hardt med å mestre alle oppgavene samtidig som jeg var alene og isolert. Siv opplevde en form for dobbeltdmykelse, både fordi hun ble kritisert for å være av feil slekt og fordi hun ikke kunne fortelle noen om sitt liv. Forståelsen ses i lys av lojaliteten til den utvidede familien der en vegrer seg for å snakke om interne hendelser, noe som kan oppfattes som brudd på en kulturell praksis i samiske miljøer (Boine, 2005; Henriksen, 2013).

Tove fortalte om det å føle seg fanget: *Han avskjærte meg fra familien og vennene mine, jeg måtte være tilgjengelig hele tiden. Vi kunne ikke være sammen med de og de, dem var under «vår rang», jeg mistet nettverket mitt. Han holdt meg opptatt hvert minutt med å klippe plenen, måke snø og sørge for at alt var blåst inne i huset. Han forlangte tre-retters middag med pent oppdekket bord og linservietter hver dag. Jeg var fanget inn i hans verden.* Toves familie og nettverk forstod ikke at hun var utsatt for vold. Selv mener hun at årsaken til at hun, som en ressurssterk person, likevel befinner seg i en livssituasjon som denne, har å gjøre med egen oppvekst der vold ble legitimert gjennom vold mot mor. Det å oppleve vold som barn er en risikofaktor for selv å oppleve vold som voksen (Sørbø, 2014, s. 223).

Bente fortalte også at hun følte seg fanget, med isolasjon, manglende nettverk og kontroll. Sinnet til samboeren skremte henne mer og mer. En repeterende «øvelse» var at samboeren, uten forvarsel, kunne springe rett mot henne, rive av egen skjorte og ville tvinge henne til å slå han. Bente sa: *Når jeg forsøkte å dytte han bort, tok han tak i meg, sa det var selvforsvar og kunne dunke hodet mitt i gulvet. Han ville vise hvilken makt han hadde over meg ved å bruke politiet. Han ringte ofte til politiet og sa at jeg hadde slått han, og ba politiet hente meg, fordi jeg var et galt kvinnfolk. Etter at politiet hadde hentet meg og kjørt meg til politihuset, dukket han vanligvis opp etter et par minutter og sa: «Ja, ja, jeg kan ta ho med meg nå.»* Bente ble tiltakende redd for eget liv samtidig som hun ble dobbeltdmyket gjennom samboerens hyppige kontakt med politiet. Hun følte seg i en underlegen posisjon og trodde ikke at påtalemyndighetene kunne hjelpe henne. Det å føle seg forsvarsløs og ikke ha håp om hjelp, var noe alle deltakerne hadde opplevd i ulik grad. Bente trodde derfor ikke hun ville klare å komme ut av forholdet.

To tomme hender

Da kvinnene hadde brutt med sine voldelige partnere, var de blant annet i behov for hjelp fra sosialtjenesten i Nav. Kvinnene var i en svært sårbar situasjon etter å ha levd i konstant fare for å bli skadd og fikk store utfordringer rundt bolig og økonomi. De måtte være fremoverlente og starte prosessen med reetablering i en fase av livet med komplekse traumer i bagasjen.

Frida sa det slik: *Etter 23 år måtte jeg starte livet på nytt med to tomme hender. Jeg ble sykmeldt og fikk etter hvert arbeidsavklaringspenger (AAP), men fikk stopp i ytelsen fordi jeg ikke dro på opptreningscenter. Jeg hadde ikke penger til å reise dit og fikk ikke hjelp hos Nav. Jeg forklarte min situasjon, men jeg tror ikke dem skjønnte. Jeg søkte også om bidrag*

til innkjøp av nødvendig inventar, men fikk kun fire tusen kroner og hadde ingenting for å bo. I ettertid ser jeg at jeg var så langt nede at jeg burde hatt en form for verge. Jeg har bare eksistert. Jeg har et tomrom i hukommelsen, mange år av livet mitt er borte. Jeg orket ikke å ta kampen med Nav og har lite å leve av med jobb kun tre dager i uka. Jeg har bedt om gjeldsrådgivning ved Nav, men har ikke hørt noe fra dem. Jeg har gitt opp Nav.

Frida opplevde å bli stående igjen med to tomme hender, noe som flere andre deltagere også snakket om, deriblant Siv som fortalte om sitt møte med Nav: *Jeg hadde håpet at systemet kunne fange meg opp, uten at jeg ble rammet økonomisk. Jeg fikk ikke økonomisk hjelp, barnebidrag eller utvidet barnetrygd fordi eksmannen min nektet å skrive under på skilsmissepapirene. Jeg var ikke frisk nok til å jobbe hundre prosent etter tretti år med psykisk og fysisk vold, men måtte begynne å jobbe igjen etter ti måneder, eller overføres til AAP med seksti prosent inntekt. Det hadde jeg ikke råd til. Jeg orket ikke å anke, det var ingen forståelse hos Nav for den helhetlige situasjonen min som følge av langvarig vold. Det å slite med økonomien etter et slikt forhold, da tenkte jeg at dette har jeg ikke fortjent. Personer som flytter fra ektefelle skal vurderes som enslig, og Nav-ansatte må bruke skjønn, spesielt når søkeren har barn (Nav, 2022).*

En lignende opplevelse ble uttrykt på følgende måte av Tove: *Alt jeg har igjen er et gammelt kaffeservise etter min mor, til tross for at jeg har jobbet siden jeg var femten år. Jeg måtte kvitte meg med alle mine eiendeler da vi flyttet sammen, for han sa at det passet ikke inn. Det skulle ha vært en «startpakke» fra Nav i form av økonomisk hjelp for oss som er ruinert. Kvinnenes erfaringer bekrefter at vold i nære relasjoner har store økonomiske og menneskelige konsekvenser. Selv om voldsregimet er avsluttet, kan det ta mange år å reetablere seg både økonomisk og personlig. Kostandene går også ut over barna, som mangler tryggheten og varmen et normalt hjem skal inneholde (Haaheim, 2014, s. 55).*

Hanne var i en tilsvarende økonomisk situasjon etter et fjorten år langt samboerforhold og hadde vært i kontakt med Nav flere ganger. Hanne sa: *Jeg har masse gjeld og får ikke lån til depositum til ny leilighet og han har en fint oppusset leilighet som vi ikke kan selge, for den er pantsatt. Han har ikke penger til å kjøpe meg ut, men han bor i den. Jeg og ansatte på krisesenteret har flere ganger vært i kontakt med Nav, men jeg får ikke hjelp. Økonomiske forhold har betydning for om kvinnen lar være å gå tilbake etter å ha forlatt voldsutøveren (Alsaker, 2014, s. 234).*

Fra håpløshet til forandring

Kvinnene opplevde at de hadde «mistet seg selv» etter å ha levd med vold i mange år. Bente sa: *Jeg trodde ikke at jeg noen ganger ville klare å bygge meg opp igjen som person, jeg var utslitt og manglet selvtilit. De ansatte ga meg utrolig mye støtte, de trodde på meg, det betydde alt. Jeg har aldri før følt meg så trygg som jeg gjorde ved senteret.* Frida fortalte om en lignende erfaring: *Det er første gang i hele mitt liv, at jeg har snakket med noen som er sånn som dem er her på senteret. Jeg har fått veiledning, støttesamtaler og hjelp med mange praktiske ting.* Kvinnenes prosess med å endre sin livssituasjon startet etter kontakt med ulike hjelpetjenester. Blant annet har et av krisesentrene en policy på at

verdige boforhold kan skape endring. Verdige boforhold gjenkjennes i det Honneth beskriver som rettslig sfære, som bekrefter at den enkelte er et likeverdig medlem av samfunnet som alle andre, og derigjennom gis mulighet til økt selvspekt (Honneth, 2003, s. 16). Opplevelsen av verdige boforhold bidro gradvis til økt selvbilde og bekreftet kvinnenes autonomi.

Liv kontaktet politiets familievoldskoordinator etter brudd med sin partner og opplevde å få «*utrolig mye hjelp*». Forut for kontakten med politiet var Liv blitt svært redd sin eksamboer. Hun sa: *De trudde på meg og tok meg på alvor. Han fikk besøksforbud og jeg fikk voldsalarm, påtalemyndighetene anmeldte saken, og da gikk jo saken sin gang.*

De fleste kvinnene møtte på utfordringer da de forsøkte å fortelle nettverket sitt om volden de var utsatt for, fordi kvinnene utad fremsto som ressurssterke personer som mestret sitt arbeid i tillegg til å mestre familiære oppgaver. Tove sa: *Ingen vil ha trodd at eksamboeren min, som ble oppfattet som en hyggelig og omgjengelig person, ville ha gjort det han gjorde mot meg og mine barn.* Det er vanlig at enkelte voldelige menn kan være sjarmerende og hyggelige utad, og aggressive og voldelige hjemme (Lynum, 2014, s. 99). Tove sa videre: *Han manipulerte familien min, barnevernet og politiet. Jeg forsøkte å flytte fra han, han snudde situasjonen og kunne si: «Hvis dere ikke flytter, ringer jeg barnevernet for vi kan ikke ha det sånn.» Da jeg flyttet brukte han familien min mot meg og sa: «Ho er rape tullete ho bare dro sin vei.» Familien min snudde seg mot meg og sa: «Han vil jo bare det beste for deg, han har en god stilling og tjener gode penger, du må jo skjønne at det beste er å bli hos ham.» Det var en evig spiral. Han klarte å ødelegge relasjonene i nettverket mitt.* Et kjent mønster er at mannen angreer dypt, og kvinnen modererer sine leveregler for ikke å trigge mannen til en ny voldsepisode fordi kvinnen kan ha et sterkt ønske om at ting skal bli bra (Hansen & Finsrud, 2014).

Deltakerne ga uttrykk for at det å delta i denne studien og det å snakke med forskere som har innsikt i og forståelse for temaet ga dem anerkjennelse, noe som bidro til at de klarte å holde fast på forandringsprosessen de hadde startet. Som Bente påpekte: Det å dele sine opplevelser med oss som forskere hadde gitt henne et løft og ny tro på at prosessen hun hadde startet bekreftet at hun var på rett vei. Underveis i samtalen ble det stilt spørsmål til hvorvidt kvinnene kjente til ulike former for økonomiske og andre støtteordninger de kunne søke på, noe de sa var til stor hjelp i deres reetableringsprosess. Deltakerne understreket at betryggende og åpen atmosfære under samtalen ga nødvendig støtte til å fortsette deres reetableringsprosess.

Analysen viste at kvinnene møtte ulike dilemmaer i møte med hjelpetjenestene. De var i behov for å bli anerkjent for sin situasjon og derigjennom bli tilkjent nødvendig hjelp i reetableringsprosessen. Anerkjennelse er en grunnleggende innstilling til andre mennesker der en er opptatt av den andres opplevelsesverden, egenart og motiver for å handle slik en gjør (Møller & Grøtan, 2012, s. 15). Vi forstod derfor dette som et forhold mellom deltakernes livsverden og profesjonsutøvernes systemverden, og at manglende anerkjennelse ble en form for strukturell vold.

Diskusjon

Kjærlighet og positiv bekreftelse på den ene siden og et bredt spekter av uverdige opplevelser på den andre siden, ble en del av årsaken til at kvinnene strevde hardt med å skjule volden fra omgivelsene. Partnerens vold, som slag, spark og trusler, var brudd med ulike forventninger. Slik atferd er det motsatte av kjærlighet og rokket derfor ved kvinnenes selvbilde med påfølgende skyld og skamfølelse for å ha etablert et forhold med en voldelig partner. Kvinnene forklarte dette på ulike måter. En mente at volden hun opplevde som barn medvirket til at hun i to ulike faser av livet ble samboer med voldelige menn. Forståelsen kan relateres til krenkelse der den krenkede risikerer å bli reviktimisert. Reviktimisering handler om å bli krenket på nytt, med bakgrunn i manglende tillit, kaos og avmakt i barndommen, noe som kan føre til at man blir selvoppofrende med et dårlig selvbilde (Hansen & Finsrud, 2014, s. 82), der en føler at en ikke fortjener bedre.

Taushet og tilhørighet

Et fellestrekk ved kvinnenes opplevelser av starten på forholdene var følelsen av kjærlighet, harmoni, det å bli satt pris på og være betydningsfull for partneren. Tidsfaser for negativ endring med kontrollerende og krenkende atferd ble i varierende grad synlig. Alle opplevde seg tiltakende isolert. Daglige krenkelser, som kontroll og isolering, er handlinger som skaper avstand og ødelegger kjærligheten innenfor rammen av et nært forhold (Isdal, 2016, s. 49). Det å fratras sitt sosiale liv gjenkjennes innenfor voldsforskningen som gradvis isolasjon fra omverdenen, hvor kontakt med familie og venner begrenses eller forsvinner (Hansen & Finsrud, 2014, s. 87). Det var dette deltakerne relaterte til det å være fanget i en form for edderkoppnett. Edderkoppnettet handlet både om mønsteret av vold som omsluttet dem, samtidig som de måtte tilstrebe at ingen andre fikk innsyn i dette nettet. Et sentralt trekk knyttet til isolasjon er når kvinnen i økende grad blir avhengig av mannen, og korrigeringer fra omgivelsene på det som foregår uteblir (Lynum, 2014, s. 92). Det igjen handler om å skjule egen identitet. Å skjule egen identitet er en arv det samiske folket har med seg fra fornorskningstiden, som i denne sammenheng gjenkjennes i dobbeltydmykelse og taushetskulturen i de samiske samfunn. Når en holder problematiske hendelser innad i familien, er det av hensyn til familienettverket som har en sterk posisjon. Forståelsen må ses i lys av at en i samiske samfunn ofte bygger slektskap rundt anerkjennelse og allianser ut over den nærmeste familie (Hætta, 2010, s. 105). Selv om flere av kvinnene hadde forsøkt å informere sitt nettverk om partnerens vold, opplevde de at omgivelsene ikke forstod alvoret i situasjonen. Forklaringen kan være at det er vanskelig for andre, som ikke selv har voldserfaring, å begripe spennet mellom kjærlighet og vold. Mange kvinner lar være å anmelde volden, da de er redde for ikke å bli trodd (Hansen & Finsrud, 2014, s. 82). Bagatellisering og beskyldninger om at kvinnen «overreagerer» er vanlig, og kan være en del av mannens manglende anerkjennelse av kvinnen, der

han ikke bekrefter hennes opplevelser, verdier og følelser, men tvert imot bortforklarer volden (Jonassen 2014, s. 83; Møller & Grøtan, 2012, s. 15).

Voldens pris

Etter å ha brutt med sine partnere var alle deltakerne i behov for særskilt økonomisk hjelp fra sosialtjenesten i Nav for å reetablere seg. Alle var blitt «ruinert» av sine ekspartnere. Nav-veiledere skal ha kunnskap om vold i nære relasjoner og kjenne til sammenheng mellom helsemessige ettervirkninger av vold, og at personer utsatt for vold i nære relasjoner ofte er mer utsatt for langtidssykemelding enn andre (Nav, 2021). Disse kvinnene hadde lønnsinntekt eller sykepengerrettigheter, men startet likevel sin reetableringsprosess med «to tomme hender». Nav skal, jf. sosialtjenesteloven, ivareta tjenestemottakernes helhetlige bistandsbehov, som å gi veiledning og behovsrettet råd. Partnervold er til hinder for arbeidsdeltakelse, og rask økonomisk bistand etter brudd med voldelig partner er avgjørende for å unngå at en forblir i et voldsforhold (Nav, 2021). Kvinnene forventet dermed å få forståelse for sin situasjon gjennom å innvilges økonomisk hjelp, men ble ikke imøtekommet. Manglende imøtekommelse kan handle om at kvinnene ikke hadde behov for hjelp som tilbys gjennom standardiserte program og retningslinjer. Det kan også handle om at økonomiske intensiver er styrende og begrenser muligheten for individuelle hensyn fordi strategisk rasjonalitet er gjeldende (Andersen & Kaspersen, 1996). Dette kan forstås som en form for strukturell makt; altså hvorvidt den enkelte veileders makt og innflytelse er begrenset, ved at en ikke får tak i den instans som har myndighet, der det ikke er makt i vanlig forstand en står overfor, men mangelen på makt, som bidrar til at både tjenestemottakeren og veilederens relasjon preges av «avmakt» (Lundberg, 2012, s. 234). Det kan også handle om manglende tillit, basert på den urett som ble begått mot den samiske befolkningen, som kan gå i arv. Det igjen kan ha ført til en tradisjon med lite åpenhet i kommunikasjonen, der ulike tjenesteytere bør reflektere over hvordan de skal oppnå tillit og fortrolighet i en samisk kontekst (Øverli et al., 2017, s. 74). Da kvinnene, etter å ha redegjort for sin helhetlige situasjon og brutt med tradisjonen med å holde familierelaterte saker innad i slekta, likevel ikke ble imøtekommet på deres behov, opplevde de å bli dobbeltydmyket. Dette kan gi en mistanke om at Nav prioriterer standardiserte løsninger som arbeidsrettede tiltak, med liten plass for individuelle vurderinger i et helhetlig perspektiv. Kvinnene i denne studien hadde ikke i første omgang behov for arbeidsrettede tiltak, men økonomisk bistand samt å bli møtt med anerkjennelse og respekt.

Et spørsmål kan være om slik strukturell makt fra Nav oppleves som strukturell vold? Strukturell vold refererer til en form for vold der sosiale institusjoner eller strukturer skader mennesker som er avhengige av disse institusjonene gjennom å forhindre at deres grunnleggende behov møtes (Galtung, 1969). Derfor kan en også spørre om Navs tilnærming kan bidra til at volden øker? Hvis man, som kvinnene i denne studien, først må overkomme hinder som familie- og taushetskultur for å be om hjelp, for så å

bli møtt av Navs systemverden preget av et byråkrati som ikke anerkjenner kvinnes livsverden, er mulighetene sterkt til stede for at man heller velger å bli hos, eller gå tilbake til, sin voldelige partner. Typisk for «ofre» for strukturell vold er deres utsatt-het for nettopp dette, da en ofte allerede er marginalisert gjennom annen type vold og vil kunne oppleve at volden fortsetter i møte med hjelpeinstanser som Nav. Nav som systemverden må naturligvis forholde seg til regler og lovverk for å sikre at tjenestemottakerne får de samme rettigheter. Utfordringene er at veilederne må forholde seg til administrative oppgaver som ikke hensyntar den enkeltes livsverden og tilhørende behov på en tilfredsstillende måte. Som kvinnes fortellinger har vist, blir de skadelidende i møte med et slikt system når deres erfaringer som inkluderer traumer vurderes opp imot generelle parametere. En slik manglende kulturkompetanse hos Nav blir et brudd med kvinnes livsverden.

Forandringens utfordring

Da kvinnene ville orientere seg ut av sitt voldelige forhold, kviet de seg for å kontakte hjelpetjenestene. Dette kan både relateres til taushetskulturen i samiske samfunn, men også til manglende informasjon om ulike tilbud fra hjelpetjenestene. Det var heller ikke alle Nav-veiledere som kjente til hjelpetilbudene for voldsutsatte. En av kvinnene som etterspurte «krisebolig» i kontakt med Nav, fikk til svar at Nav ikke kunne hjelpe. Dette til tross for at offentlige virksomheter har et særskilt ansvar for å avdekke, forebygge og gi støtte og behandling til voldsutsatte. Kommunene er gjennom kommuneloven pålagt lett tilgjengelig informasjon om krisesentertilbud (Bliksvær et al., 2019; Øverli et al., 2017, s. 38). I perioder tvilte kvinnene på om de hadde valgt rett, men gjennom å bli trodd i møte med krisesentrene eller i samtale med politiets familievoldskoordinator fikk de styrke til å endre sin livshverdag. De senere års økte fokus og kunnskap om tematikken blant offentlige hjelpetjenester, gir håp om at flere kvinner får forandringer i sin hverdag gjennom økt kontroll på eget liv.

Avsluttende refleksjoner

Det er spesielt utfordrende for kvinner fra samiske samfunn å bryte ut av et voldelig forhold, både fordi vold er forbundet med skam og skyldfølelse, samtidig med taushetskulturen om å holde problematiske ting innad i familien for å unngå å bli utfryst fra eget nettverk. I tillegg ble arven det samiske folket har med seg gjennom fornorskings- og assimileringspolitikken, en form for dobbeltydmykelse. Dobbeltymkelsen ble forsterket da kvinnene fikk avslag på søknader om økonomisk hjelp, etter å ha blitt «ruinert» gjennom økonomisk vold av sine eks partnere. Kvinnes erfaringer kan gi mistanke om en form for standardisering i Nav, uten blikk for individuelle hensyn. Når hjelp relateres til «arbeidsretting» og ikke til andre behov, slik personer utsatt for vold i nære relasjoner har, opprettholdes en form for strukturell maktstruktur. Likevel bør ikke hjelpetjenestene bare ha kunnskap om, men de facto kunne utvise empatiske åpenhet med henblikk på kvinnes forankring i sine lokalsamfunn. Herunder

ligger også innsikt i og forståelse for komplekse familiestrukturer og en verdensanskuelse som ikke alltid er forenlig med det «typiske» norske. Forventninger om at Nav-veiledere skulle møte kvinnene med helhetlig forståelse for de helsemessige og økonomiske konsekvenser vold har, ble ikke innfridd.

Deltakerne tvilte underveis på sine valg, men i kontakt med kritesentrene og politiets familievoldskordinator ble håpet om å mestre sin fremtidige livssituasjon gjennom anerkjennelse, respekt og tillit, styrket. Selve forskningsprosessen bidro også til at deltakerne fikk ny styrke til å holde fast på sin beslutning om å endre sin livshverdag uten kontroll og vold.

Om forfatterne

Berit Dahle Thorslund er førstelektor i sosialt arbeid ved UiT Norges arktiske universitet, Institutt for barnevern og sosialt arbeid (IBS), Alta. Siden 2007 har hun forsket og undervist i ulike teorier og metoder om sosialt arbeid, om urfolksrelatert sosialt arbeid og vold i nære relasjoner. Thorslund har vært spesielt opptatt av arbeids- og velferdsforvaltningen og ulike ordninger som kan skape utilsiktede konsekvenser for marginaliserte grupper i samfunnet.

Mona Anita Kiil er postdoktor ved Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) i prosjektet Vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep i samiske samfunn. Kiil er sosialantropolog med doktorgrad i helsevitenskap og har siden 2009 forsket og undervist ved UiT Norges arktiske universitet om kulturelle perspektiver på psykisk helse i Nord-Norge. I hennes nåværende prosjekt ved NKVTS er hun særlig opptatt av forholdet mellom kjønn og makt ved vold i nære relasjoner.

Referanser

- Alsaker, K. (2014). Voldens virkninger på kvinners sosiale liv og arbeidssituasjon. I K. Narud (Red.), *Vold mot kvinner* (s. 229–248). Cappelen Damm Akademisk.
- Andersen, H. & Kaspersen, L. B. (1996). *Klassisk og moderne samfunnsteori*. Hans Reitzels Forlag.
- Andresen, R. (2000). *Felleskap og sammenhenger*. Gyldendal Akademisk.
- Bliksvær, T., Skogøy, B. E., Sloan, L., Bakar, N., Johnson, R. & Kosuta, M. (2019). *Kommunenens kritesentertilbud: En kunnskapsoversikt (13/2019)*. Nordlandsforskning. <https://hdl.handle.net/11250/2727373>
- Boine, E. (2005). *Fra far til sønn. Kjønnsperspektiv og sosial kompetanse i samisk sammenheng* [Hovedoppgave]. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Trondheim.
- Bongo, B. (2012). *Samer snakker ikke om helse og sykdom* [Doktorgradsavhandling]. UiT Norges arktiske universitet.
- Bufdir. (2018, 12. november). *Helhetlig arbeid mot vold i nære relasjoner i kommunen*. https://bufdir.no/vold/Helhetlig_arbeid_mot_vold/
- Dalland, O. (2020). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Gyldendal Akademisk.

- Eriksen, A. M. A. (2020). Omfang av vold og seksuelle overgrep blant samer og ikke-samer. I A. Bredal, H. Eggebø & A. M. A. Eriksen (Red.), *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge* (s. 127–144). Cappelen Damm Akademisk. <https://doi.org/10.23865/noasp.99>
- Galtung, J. (1969). Violence, peace and peace research. *Journal of Peace Research*, 6, 24.
- Habermas, J. (1999). *Kommunikativ handling, moral og rett* (J.-A. Smith & S. Jan-Hjalmer, Overs.). Tano Aschehoug.
- Hansen, L. & Finsrud, A.-M. (2014). Fysisk vold. I K. Narud (Red.), *Vold mot kvinner* (s. 81–90). Cappelen Damm Akademisk.
- Henriksen, J.-E. (2013). Refleksjoner om avdekking av seksuelle overgrep i små lokalsamfunn. I B. P. Bø, N. Hermansen & O. Stenberg (Red.), *Sosialfaglige utfordringer på nye arenaer – stemmer fra nord*. (s. 75–96). Orkana Akademisk.
- Hjemdal, O. K. (2014). Vold mot kvinner – definisjoner, forekomster og risikofaktorer. I K. Narud (Red.), *Vold mot kvinner* (s. 19–35). Cappelen Damm Akademisk.
- Honneth, A. (2003). *Behovet for anerkendelse: En tekstsamling* (R. Willig, Overs.). Hans Reitzels Forlag.
- Hætta, O. M. (2010). *Samene, Nordkalottens urfolk*. Høyskoleforlaget.
- Haaheim, S. R. (2014). Aktuelle lovbestemmelser og bistandsadvokatens rolle. I K. Narud (Red.), *Vold mot kvinner* (s. 53–79). Cappelen Damm Akademisk.
- Isdal, P. (Red.). (2016). *Meningen med volden*. Kommuneforlaget.
- Jonassen, W. (2014). Vold mot kvinner – historikk og status. I K. Narud (Red.), *Vold mot kvinner* (s. 37–51). Cappelen Damm Akademisk.
- Jonassen, W. & Skogøy, E. (2010). «Et hjem for oss, et hjem for deg»: En kartlegging om endringer i brukersammensetningen og bruk av krisesentrene (1/2010). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). <https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/ethjemforossethjemfordegl.pdf>
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2021). *Frihet fra vold. Regjeringens handlingsplan for å forebygge og bekjempe vold i nære relasjoner 2021–2024*. Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/2dda3b36640d4dfbbac11598a1dc792/209755-jd-frihetfravold-web.pdf>
- Krisesenterlova. (2009). *Lov om kommunale krisesentertilbud* (LOV-2009-06-19-44). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2009-06-19-44>
- Krisesentersekretariatet. (2019). *Før det er for sent. Stopper vi volden, stopper vi drapene*. https://www.krisesenter.com/wp-content/uploads/2019/12/Rapport_F%C3%B8r-det-er-for-sent_TTL_2019.pdf
- Krumlinde, E. (2009). *Våld mot samekvinnor*. Malmö Högskola, Globale Politiska Studier.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2019). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Lillevik, O. G., Nordhaug, I. & Salamonsen, J. S. (2019). *Vold i nære relasjoner – diskurser og fenomenforståelse*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Lindseth, A. (2021). Refleksiv analyse og prøving av erfaring. I K. S. Fuglseth & C. Halås, Torbjørnsen (Red.), *Innføring i praktisk kunnskap. anerkjennende, kritisk og konstruktiv praksisforskning* (s. 149–163). Universitetsforlaget.
- Lundberg, K. G. (2012). *Uforutsigbare relasjoner. Brukererfaringer, Nav-reformen og levd liv* [Doktorgradsavhandling]. Universitetet i Bergen.

- Lynum, C. (2014). Psykisk vold- den usynlige volden. I K. Narud (Red.), *Vold mot kvinner* (s. 91- 103). Cappelen Damm Akademisk.
- Malterud, K. (2003). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Universitetsforlaget.
- Møller, L. & Grøtan, S. (2012). *Anerkjennelse i praksis – om utviklingsstøttende relasjoner*. Kommuneforlaget.
- Nav. (2021, 8. februar). *Vold i nære relasjoner og menneskehandel*. <https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/samarbeid/for-kommunen/satsingsomrader2/vold-i-naere-relasjoner-og-menneskehandel>
- Nav. (2022, 2.mai). *Arbeidsavklaringspenger*. <https://www.nav.no/aap>
- NKVTS. (2004). *Familievoldskoordinatorene i Politiet* (NKVTS notat). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/08/familievoldskoordinatorene_i_politiet.pdf
- Prop. 12 S (2016–2017). *Opptrappingsplan mot vold og overgrep*. Barne- og likestillingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-12-s-20162017/id2517407/>
- Sandmoe, A. & Nymoene, R. C. (2019). *Kommunale handlingsplaner mot vold i nære relasjoner: Hvordan brukes de og til hvilken nytte?* (3/2019). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). <https://www.nkvts.no/rapport/kommunale-handlingsplaner-mot-vold-i-naere-relasjoner-hvordan-brukes-de-og-til-hvilken-nytte/>
- Solvoll, B.-A. & Lindseth, A. (2015). The issue of being touched. *Med Health Care and Philos*, 19, 299–306. <https://doi.org/10.1007/s11019-015-9682-1>
- Sosialtjenesteloven. (2009). *Lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen* (LOV-2009-12-18-131). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2009-12-18-131>
- Sørbo, M. F. (2014). Helsekonsekvenser av vold mot kvinner. I K. Narud (Red.), *Vold mot kvinner – historikk og status* (s. 211–228). Cappelen Damm Akademisk.
- Thoresen, S. & Hjemdal, O. K. (2014). *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, NKVTS. https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf
- Thorslund, B. D. (2013). Barrierer for reindriftsutøvere i møte med Nav. I B. P. Bø, N. Hermansen & O. Stenberh (Red.), *Sosialfaglige utfordringer på nye arenaer – stemmer fra nord* (s. 97–117). Orkana Akademisk.
- Øverli, I. T. & Bergman, S. (2019). Vold i nære relasjoner og seksuelle overgrep i samiske samfunn. I O. G. Lillevik, I. Nordhaug & J. S. Salamonsen (Red.), *Vold i nære relasjoner. Diskurser og fenomenforståelse* (s. 143–162). Gyldendal Norsk Forlag.
- Øverli, I. T., Bergman, S. & Finstad, A.-K. (2017). *Om du tør spørre, tør folk å svare*. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. https://www.nkvts.no/content/uploads/2017/03/NKVTS_Rapport_2_2017_samiske_samfunn.pdf
- Aadland, E. (2018). *Etikk i profesjonell praksis*. Samlaget.
- Aas, G. (2014). *Politiet og familievolden*. Universitetsforlaget.